

Tamás László

SZÉKELYFÖLDI ERDŐGAZDÁLKODÁS: SZEMPONTOK, TÉNYEK, KIHÍVÁSOK

Közösségi tulajdon, közösségi gazdálkodás

A közbirtokosság a világ sok országában ismert vagyonszerkezeti és gazdálkodási formák körébe tartozik. Sok országban, kultúrában, térségben évszázadok óta ismert gazdasági szerveződési forma, Európa sok országában ismert (említhető az angol „Common land”, a németországi („gemeine Mark”), a svájci „Allmend/Allmende”), a hozzánk jóval közelebbi földrajzi térségekből a „Freythum praedium” (Szászföld), az „Obști de răzeși” (Moldva), az „Obști de moșneni” (Munténia) és mások. Természetesen a közösségi erdőgazdálkodás a Föld sok más vidékén is fontos szerepet játszott, sőt, azt tapasztalhatjuk, hogy nem kevés helyen a kormányok – fejlesztéspolitikai célok alapján – napjainkban alakítják ki a közösségi erdőgazdálkodás szervezeti-intézményi kereteit. Nem véletlen, hogy ez a tulajdonforma és gazdálkodási mód napjainkban is sok helyen, többek között Európa több országában is eredményesen működik, a hagyomány és a korszerűség kapcsolódik össze ebben a közös tulajdonra alapozó gazdálkodási formában. A történelmi és mai példák nagy száma és sokfélesége egyben biztatást és lehetőséget is jelent számunkra, ösztönzést arra, hogy nyitottak legyünk más példák megismerésére., a hasznosnak bizonyuló jó példák követésére, nem utolsó sorban pedig törekedjünk arra is, hogy a székelyföldi erdőgazdálkodási hagyományt és mai gyakorlatot is ismertté tegyük mások, lehetséges szakmai-együttműködő partnerek számára.

A közösségi erdőtulajdon és erdőgazdálkodás működési modelljeiben sok a közös elem, a hasonlóság, ugyanakkor minden közös tulajdonforma (és minden közbirtokossági forma) a maga helyén sajátos, egyedi forma lehet annak függvényében, hogy milyen társadalmi múlt (közösségi hagyomány) áll mögötte, illetve milyen szerepet tölt be abban a társadalmi közegben, amelyben létrejött és amelyben ma működik. Érdemes figyelni arra, hogy miben vagyunk hasonlók másokkal, de ugyanilyen fontos az is, hogy melyek a sajátosságaink, melyek azok az egyedi jellemző vonások, amelyek a székelyföldi közbirtokosságokat – történelmük folyamán és a mai helyzetben – olyanná formálták amilyenek ma látjuk, tapasztaljuk.

Minden közösségi vagyonforma és közösségi gazdálkodási mód sok alkotóelemből álló, komplex gazdasági-társadalmi jelenség. Számba kell vennünk azt a társadalomtörténeti utat, amelyet ez a vagyonforma és gazdálkodási mód az elmúlt évszázadokban bejárt. Meghatározó szerepük van azoknak a jogi-adminisztratív kereteknek, amelyek a romániai rendszerváltást követően az erdőgazdálkodást meghatározzák. Viszonyítási pontként, referenciakeretként figyelniük kell az országos szakpolitikára, az országos erdővagyon helyzetének alakulására, hiszen az erdővagyon kezelése a mai Európában nemzeti hatáskörben van. Munkánkat, közeli és távlati céljainkat döntő mértékben meghatározzák azok a szervezeti-intézményi keretek (közbirtokossági szervezetek, uniók, szakmai struktúrák, térségi vagy átfogóbb intézményi keretek) amelyeket mi magunk alakítottunk ki és működtetünk. Érdemes időt és energiát szánnunk arra, hogy saját eredményeinket, munkánk gazdasági, környezeti, közösségi értékeit a társadalmi közegben, a nyilvánosságban rendszeresen megjelenítsük. Nem utolsó sorban szükségünk van megvalósítható jövőképre, átfogó és ágazati programokra, amelyek a székelyföldi erdőgazdálkodás gazdasági és társadalmi versenyképességét szolgálják. Az alábbi mozaikszerű áttekintés röviden érinti ezeket a témaköröket, bízunk abban, hogy az ebben a tanulmányban foglaltaknak és egyéb fontos témáknak a részletes, szakmailag megalapozott kifejtésére a következő időszakban majd sor kerülhet.

Társadalomtörténet és jogi-adminisztratív keretek

A székelyföldi erdővagyonok és erdőgazdálkodási gyakorlatok témaköréből több igen alapos szakmai munka látott napvilágot (Oroszi 1995, Kádár 1993,1994, Imreh 1973 Garda 2002) Ezek egy része korabeli dokumentumok, történeti források alapján körvonalaz képet a közbirtokosságok működéséről, más részük az erdőgazdálkodás egy-egy részterületének alapos feldolgozását kínálja, de fontos témakört képeznek a szakpolitikai, fejlesztéspolitikai megközelítések is (csak jelzek néhányat a sok szakmai anyagból, amelyek újraolvasása sok tanulsággal szolgál: Bedő 1874, Pethő 1903, Fodor 1938, Csiby 1939, Imreh 1944, Antal 1979 Bárh 2010). A XVI. és XVII.századbéli forrásmunkák az esetek többségében egy-egy utalás vagy jegyzőkönyv formájában adnak hírt a közbirtokosságok működéséről, az úgynevezett falutörvények dokumentumai pedig azokról a szervezeti keretokről és szabályokról, amelyek az 1781-ben megjelent II. József-féle erdőrendtartási szabályozás előtt a térségi közbirtokosságok működését – egyfajta népi erdészeti

kultúra formájában (Imreh 1973) – a helyi közösségek számára meghatározták. Az 1781-es szabályozás tekinthető az első állami jellegű erdészeti intézkedésnek, amely az erdők gondozását közügyként kezeli. Ezt követően az 1871-es arányosítási, birtokrendezési törvény játszott fontos szerepet a térségi erdővagyon helyzetének alakulásában. Az 1879-ben megjelent Erdőtörvény bevezette a gazdasági üzemtervek készítését, ezt követően több jogszabály foglalkozott az erdészeti igazgatás megszervezésével, az erdők kezelésével, és sor került – a Székelyföldi szülötte, Bedő Albert munkássága révén – az erdőstatistika megalapozására is. A térségi erdőgazdálkodás szemszögéből fontos lépés volt a Székely Akció, amely a székelyföldi térség átfogó fejlesztési koncepciója és támogatási gyakorlata keretében az erdőgazdálkodás kérdéskörével is foglalkozott (Balaton 2006)

Amint a fenti rövid áttekintés is jelzi, az erdővagyon és az erdőgazdálkodás társadalomtörténeti folyamatai szorosan kapcsolódtak a jogi-adminisztratív szabályozás alakulásához. Nem volt ez másként az 1920-as impériumváltást követően sem. Az 1921-es romániai földbirtokreform, az 1910-es romániai erdőtörvénynek az 1923-ban történt kiterjesztése, valamint az ezt követő jogszabályok és rendelkezések teljesen más, az esetek többségében a közbirtokosságokra nézve hátrányos jogi-adminisztratív kereteket hoztak létre és működtettek (lásd ezzel kapcsolatban: Garda 2002, Bors 2003). Az 1940-1944 közti időszakban ismét sor került – a nehéz háborús körülmények és a hadigazdálkodás feltételei mellett is – székelyföldi fejlesztési programokra, beruházásokra (lásd ezzel kapcsolatban Oláh 2004), azonban az 1948-ban elindult romániai államosítási folyamat (ebben a keretben a közbirtokossági tulajdonformák és szervezeti keretek felszámolása 1951-ig tartott) több évtizedre megszüntette a közösségi alapú erdőgazdálkodást. Ez a véglegesnek szánt megszüntetés az 1989-es romániai politikai-társadalmi fordulatot követően azonban csupán felfüggesztésnek bizonyult. A mezőgazdasági területeket részben visszaszolgáltató 18. számú törvény (1991) részlegesen visszaszolgáltatta a magán-erdőket a volt tulajdonosoknak, és 2000-ben megjelenik a közbirtokossági tulajdont visszaszolgáltató 1. számú törvény, amelynek rendelkezései szerint a közbirtokosság egy elidegeníthetetlen és osztatlan tulajdonforma, amelynek alapegysége az 1 ha arányjog, vagy ettől eltérő területi egység. A közbirtokossági vagyok tulajdonosai pedig az 1948-as államosításkor a telekkönyvek tulajdonlapján szereplő, vagy ezek hiányában az utolsó faelosztási nyilvántartókban szereplő személyek vagy azok örökösei. Ennek a szabályozási keretnek a folyományaként újra alakulnak – a korabeli dokumentumok alapján – a székelyföldi térségben is a közösségi

erdővagyon kezelő szervezeti formák és tulajdonosi szerkezetek. Kivételt képez a Csíki Magánjavak, amelynek erdőtulajdona és ingatlan vagyona (egy épület kivételével) továbbra sem került vissza jogos közösségi tulajdonosához (Biró 2017). A közbirtokosságok mai működésében meghatározó szerepe van a Román Kormány 2000 évi 26. számú Kormányrendeletének, amely módosítja az alapítványokra és egyesületekre vonatkozó 1924/21.számú törvényt, és amelynek alapján a közbirtokosságok működésére is az egyesületi törvény előírásai vonatkoznak. Ez saját státútum, működési szabályzat megalkotását teszi szükségessé, a közbirtokosságokat meghatározott időszakra választott helyi menedzsment vezeti, a döntési és felügyeleti jogköröket a tagságból álló közgyűlés gyakorolja, a szakmai feladatokat – megbízás alapján – a közbirtokosságok által létrehozott ún. magánerdészetek, vagy állami erdészetek látják el. A közösségi erdővagyonok működtetése egységes országos szabályozási keretben zajlik, amely az 1989-es romániai rendszerváltást követően mindmáig erőteljesen centralizált és bürokratikus jellegű.

A fentiekben röviden ismertetett társadalomtörténeti folyamat, az ahhoz kapcsolódó jogszabályi környezet alakulása jól jelzi, hogy a székelyföldi közösségi erdőgazdálkodásnak sokféle, az esetek többségében támadó jellegű beavatkozással kellett megküzdenie. Olyan jogszabályi keretek és intézkedések közepette kellett a helyi közösség érdekeit szolgálniuk, amelyek ritka esetben voltak ösztönző, támogató jellegűek. Ma sem mondhatjuk el azt, hogy a jogi-adminisztratív környezet teljes mértékben megnyugtató lenne a közösségi erdőtulajdon és erdőgazdálkodás számára. Számolnunk kell azzal, hogy az érdekérvényesítési képesség az egyik szükséges és fontos összetevője a versenyképességnek. Ebben a munkában hasznosítanunk kell a társadalomtörténeti tapasztalatokat és a hagyományokat, és bővíteni, gazdagítani kell a lobbierőt és érdekvérvényesítési szakmai kompetenciát.

Intézményi, szakpolitikai környezet

Szaktanulmányok sora foglalkozik az erdőgazdálkodás rendszerváltás utáni romániai folyamataival, a jelenlegi helyzet értelmezésével, nem utolsósorban a továbblépés lehetőségeivel. Az országos léptékű fejlesztési stratégiai anyagokban is rendszeresen helyet kap az erdőgazdálkodás témaköre, rendszerint a célok és tennivalók EU-konform keretben való hangoztatása formájában. Ugyanakkor az erdőgazdálkodás témakörével külön dokumentum, a 2018-2027-as Nemzeti Erdészeti

Stratégia foglalkozik¹. A téma fontosságát jelzi, hogy a Román Akadémia és a Natura 2000 hálózat mellett nemzetközi szakmai testületeknek is van (WWF², Greenpeace³) ehhez a problémakörhöz kapcsolódó romániai szakmai anyaga. A szakmai és a közpolitikai diskurzus korántsem esik egybe, azt is mondhatjuk, hogy a szakértői és a mindenkori kormányzati álláspontok között több eltérés, különbség is van. Az erdő téma napirenden tartása nem véletlen, hiszen az erdőgazdálkodás a gazdasági folyamatok egyik meghatározó szegmense, már csak a romániai erdővagyon mértéke okán is. A kormányzati érvelések és a szakmai elemzések (Abrudan et al (2009) egyaránt jelentős eredményként értelmezik a magán és közösségi tulajdonformák visszaállítását, az erdőgazdálkodás terén történt privatizációt (fakitermelés, feldolgozás, kereskedelem). A szakmai megközelítések azonban hangsúlyosan kiemelik az erdőgazdálkodáshoz kapcsolódó szabályozások merev, túl bürokratikus jellegét, illetve azt a tényt, hogy a vonatkozó jogi-adminisztratív keretek majdnem teljes egészében csak irányító és ellenőrző jellegűek (Nichiforel et al 2018), a közpolitikai tervek és intézkedések nincsenek tekintettel az aktuális társadalompolitikai helyzetre, nem veszik figyelembe az erdőgazdálkodás előtt álló kihívásokat, az erdőgazdálkodás különféle szereplői között inkább konfliktus van, mintsem együttműködés. A témában megjelent egyik legfrissebb szakmai publikáció, amelyet neves szakemberek csoportja készített (Nichiforel et al. 2019) a szakmailag megalapozott, reális jövőképet hiányolja, nem kevés iróniával említve azt, hogy az elmúlt másfél évtized során a szakterületért felelős államtitkárok megbízatásának időtartama ritkán haladta meg az egy évet. Jelen helyzetben azt mondhatjuk, hogy a szakértői csoportok által megfogalmazott elvek és javaslatok, illetve az erdőgazdálkodásban érintett döntéshozói és kormányzati szereplők hozzáállása között nagy az eltérés. Minden bizonnyal szükség lesz arra, hogy az erdőtulajdonosok hálózata nagyobb lobbierőt építsen ki magának, és a maga során próbáljon lépéseket tenni a centralizáció mérséklése, fokozatos lebontása érdekében. Ugyanakkor érdemes lehet mérlegelnünk azt is, hogy a jelenlegi székelyföldi tulajdonosi struktúra lehetőséget adhat saját, térségi léptékű jövőkép és közpolitika kidolgozására is.

¹ Strategia Forestiera Nationala 2018/2027 http://www.mmediu.ro/app/webroot/uploads/files/2017-10-27_Strategia_forestiera_2017.pdf

² <https://wwf.ro/noutati/comunicate-de-presa/prioritatile-wwf-romania-pentru-protejare-padurilor-in-2018/>

³ https://www.greenpeace.org/static/planet4-romania-stateless/2019/07/272f5a72-272f5a72-20170427_viziunea-greenpeace-pentru-padurile-romaniei.pdf

Lényeges eleme a jövőbeni stratégiánknak a szubszidiaritás elvének érvényesítése a székelyföldi és egyáltalán a magán erdőgazdálkodásban. „Amely feladatot egy közösség konkrét érintettség okán helyi szinten meg tud oldani, arról nem szabad magasabb szinten (esetleg az érintettek kihagyásával) dönteni.”

Tulajdonforma és erdőgazdálkodás a térségben

A térségi erdőtulajdon kisebb része magántulajdonban, nagyobb része közösségi tulajdonban van. A közösségi tulajdon tekintetében a közbirtokossági tulajdonforma a domináns, emellett vannak még egyházi/felekezeti erdőbirtokok, iskolaszéki erdőbirtokok valamint községi (önkormányzati) erdőbirtokok.

Az erdőrendtartási törvény (46/2008) 95. szakasza kimondja, hogy a közbirtokossági vagyron része Románia történelmi kincsének, és ezáltal garantált, oszthatatlan és elidegeníthetetlen tulajdon. Ebből következően ez a tulajdonforma nem végrehajtható és nem beterhelhető. Kivételt képeznek a nemzeti, megyei és helyi érdekű infrastrukturális közberuházások érdekében történt kisajátítások. (Konkrét példa az A3 autópálya nyomvonalán történt kisajátítás Bihar megyében)! A közbirtokosságok esetében ki kell emelnünk azt, hogy működésüket – az érvényben lévő törvények mellett – eseteként kiegészítik szokásjogon alapuló normák és eljárások, illetve olyan kulturális pattern-ek (minták), amelyek az adott település társadalomtörténete során hallgatólagos közösségi szabályként működtek, és hatásuk napjainkban is tetten érhető.

Összegzőképpen napjainkra a nem állami tulajdonú erdőterületek alábbi típusai alakultak ki:

1. Az 1/2000 számú Törvény [3] rendelkezései (eseteként kombinálva a 26/2000 Kormányrendelet [6]) rendelkezéseivel) alapján megalapított Közbirtokosságok, amelyek az oszthatatlan tulajdonban levő erdő és legelőterületekkel közösen gazdálkodnak. Bár a hivatkozott 1/2000 Törvény értelmében az így megalakított közbirtokosságokat bíróság erre a célra megnyitott nyilvántartó regiszterébe [7] kerülnek bejegyzésre, azonban kutatásaink során ettől eltérő gyakorlatot is találtunk, éspedig

2. A 26/2000 Kormányrendelet [6] alapján létrehozott és az Civil szervezetek névjegyzékébe [8] beiktatott Közbirtokosságok. Véleményünk szerint létrejöttünk az 1/2000 számú Törvény [3] téves értelmezésének köszönhető és bár egyesek a mai napig szerepelnek a Civil szervezetek névjegyzékében [8], ennek a típusnak csak átmeneti, történelmi szerep jutott.

3. A 26/2000 Kormányrendelet [6] alapján létrehozott és a Civil szervezetek névjegyzékébe [8] beiktatott egyéni erdőbirtokosi társulások (osztatlan tulajdonban, közös erdőgazdálkodással). A visszaszolgáltatás alapját a 18/1991 Törvény [1], eseteként az 1/2000 számú Törvény [3] szolgáltatta (pl. „Tilalmas” Erdőbirtokosi Társulás);

4. A mezőgazdasági társaságokról szóló 36/1991 számú Törvény [2] alapján létrehozott egyéni erdőbirtokosi társulások (osztatlan tulajdonban, közös erdőgazdálkodással). A visszaszolgáltatás alapját a 18/1991 Törvény [1], eseteként az 1/2000 számú Törvény [3] biztosította. (pl. „Kerekerdő” mezőgazdasági társaság, „Liget” mezőgazdasági társaság);

5. Egyéni erdőbirtokosok, jogi személyiséggel nem rendelkező társulásokba tömörülve, (tagonként 1/1 birtokjoggal, csoportos erdőgazdálkodással). A társulás tagjai 18/1991 Törvény [1] alapján visszaszolgáltatott erdők birtokosai;

6. Egyéni, a 18/1991 Törvény [1] alapján visszaszolgáltatott (1/1 birtokjoggal rendelkező) erdőterületek birtokosai, egyéni erdőgazdálkodással;

7. Felekezeti egyházi birtokok, a 18/1991 sz. Törvény [1], valamint az 1/2000 Törvény [3] alapján visszaszolgáltatott erdőbirtok. Esetükben eltérő gyakorlat tapasztalható, eseteként tagjai a település közbirtokosságának.

A teljeskörű magán erdőgazdálkodás érdekében, a magán erdőbirtokosi entitások létrehozták a 26/2000 Kormányrendelet [6] által előírt formában a térségi erdőbirtokosi szövetségeket más néven uniókat. Az erdőbirtokosi uniók elsődleges szerepe a magán erdő-gondnokságok más néven erdészetek létrehozása volt, bár ezzel nem merült ki a jelentőségük, szerepük. Amin már elhangzott, Romániában az állami és nem állami tulajdonban levő erdőterület fele-fele arányú megoszlás következtében, együtt létezik az állami (RNP-Romsilva által képviselt) és a magán erdőgazdálkodás. Az együtt létezés, bár normatívan leszabályozott egyenrangú státuszt biztosít mindkét félnek, ennek ellenére sok esetben a magán erdőgazdálkodás hatósági felügyelete diszkriminatív, a magánszférát hátrányos érintő gyakorlathoz vezetett. Mindennek okán a későbbiekben az uniók szerepe kibővült, a hangsúlyt áttevődött az érdekvédelemre és érdekképviselőre.

Az egyesületi formában működő 13 unió lefedi a székelyföldi térség erdőbirtokosi körét, a tájegységek szerint szerveződött minden egyes unió a maga során szakmai, érdekegyeztetési, cselekvési keretet kínál az egyéni és közösségi erdőtulajdonosok számára, megteremti a jogi lehetőséget az erdészeti szakmai feladatokat ellátó magánerdészetek (15 szervezeti egység) létrehozására. Az uniókba szerve-

zódó erdőbirtokosok és a magánerdészetek együttese képezi azt a térségi erdőgazdálkodási hálózatot, amelynek a székelyföldi erdővagyon gondozásában és hasznosításban meghatározó jelentőséggel bír.

Közbirtokossági szövetségek (Uniók)

A magán erdőgazdálkodás kezdeti egysíkú, horizontális kiterjedése, az uniók, valamint a hozzárendelt magán erdőgondnokságok létrehozásával vertikumban is kezdett fejlődni. A kezdetben a struktúra alapját képező erdőbirtok rétegre rá szerveződött egy társult tulajdonosi réteg. E két réteg közé ékelődik be az erdőkezeléssel megbízott réteg (az erdészetek), ami az erdőbirtokosnak szakmai szolgáltatást, segítséget nyújt az erdőbirtok korszerű, a normatívák előírásait betartó használatában, fenntartásában.

	Név	Térség	Székhely
1	Csíki Közbirtokossági Unió	Csíkszék	Csíkszereda
2	Csíkszeredai Közbirtokosságok Egyesülete	Csíkszék	Csíkszereda
3	Erdővidék Erdő és Legelőbirtokosi Szövetség	Erdővidék	Barót
4	Fehérnyikó Közbirtokossági Szövetség	Udvarhelyszék	Farkaslaka
5	Feketeügy Egyesület	Kézdiszék	Bereck
6	Görgény Térségi Közbirtokosságok Egyesülése	Gyergyószék	Gyergyóalfalu
7	Küküllő Erdő és Legelőbirtokosi Egyesület	Udvarhelyszék	Parajd
8	Libán Közbirtokossági Unió	Gyergyószék	Gyergyóújfalú
9	MIKES Egyesület	Sepsiszék	Zágon
10	Murgó Közbirtokossági Egyesület	Erdővidék	Nagybacon
11	Nagyküküllő Közbirtokossági Szövetség	Udvarhelyszék	Zetelaka
12	Orbai Egyesület	Kézdiszék	Kézdivásárhely
13	Veresvíz Egyesület	Kézdiszék	Kézdivásárhely

Magánerdészetek, erdőgondnokságok

A magán erdőgazdálkodás kialakulásának a kezdetén (2002-ben), a magán erdő-gondnokságok a létrehozott uniók fiók szerveként (fiálá) [4] működtek, tehát jogi személyiséggel rendelkező civil szervezetként. Időközben az erdőrendtartási törvény változásával a magánerdészetek ajánlott működési jogi kerete a versenyszférában alkalmazott társasági törvény [5], civil fiókszervezeti forma is tovább él, mint megtűrt forma.

A törvénymódosítás értelmében a magánerdészetek többsége átalakult kereskedelmi társasággá, kortáltolt felelősségű társasággá vagy részvénytársasággá, egy része meg maradt mint civil egyesületi forma.

	Név	Térség	Székhely
1	Székelyudvarhelyi Magánerdészet	Udvarhelyszék	Székelyudvarhely
2	Ősmaroszéki Magánerdészet	Marosszék	Szováta
3	Hatod Magánerdészet Kft.	Erdővidék	Nagybacon
4	Szépvízi Magánerdészet Kft.	Csíkszék	Csíkszereda
5	Gyergyói Erdőrendészeti Hivatal Rt.	Gyergyószék	Gyergyószentmiklós
6	Kézdivásárhelyi Magánerdészet	Kézdiszék	Kézdivásárhely
7	Baróti Magánerdészet	Erdővidék	Barót
8	Gyergyószentmiklósi Magánerdészet	Gyergyószék	Gyergyószentmiklós
9	Berecki Magánerdészet	Kézdiszék	Bereck
10	Makfalvi Magánerdészet	Makfalva	Marosszék
11	Parajdi Magánerdészet	Udvarhelyszék	Parajd
12	Zágon Magánerdészet	Sepsiszék	Zágon
13	Csíki Magánerdészet	Csíkszék	Csíkszereda
14	Kézdivásárhelyi Magánerdészet	Kézdiszék	Kézdivásárhely
15	Zetelaka Erdőrendészeti Hivatal Rt.	Udvarhelyszék	Fenyéd

Erdőgazda és gazdálkodó szervezetek

Az évek során kialakult horizontális és vertikális kommunikáció, a sor-közösség, valamint az erdőgazdálkodásban lokálisan kialakult jó gyakorlat elterjesztése, a koordináció érdekében időközben megalakult az erdőbirtokosok és gazdálkodók székelyföldi szövetsége a Székelyföldi Erdőgazdák és Erdőtulajdonosok Szövetsége (mozaikszóval A.P.A.P.E.T.), egy jogi személyiséggel rendelkező koordinációs civil szervezet.

A romániai magyar erdőgazdálkodás mind magasabb szintű integrációja érdekében az elmúlt években létrejött a Romániai Magyar Erdészeti Egyeztető Fórum, amely tagsága nem korlátozódik le a Székelyföldre, tagjai a romániai magyar erdőgazdálkodás összes szereplőjét igyekeznek a soraiban tudni. A jogi személyiséggel nem rendelkező fórum célkitűzései között szerepel: a helyi erdészeti stratégia kialakítása, ajánlások megfogalmazása a politikum és a hatóságok felé, egységes szakmai és módszertani szemléletmód megvalósítása az erdőgazdálkodásban, a helyi szereplők tevékenységének összehangolása globális együttműködési projekteken, stb.

Jelentős és innovatív lépés annak a részvénytársaságnak a megalakulása, amely 59 közbirtokosság részvételével jön létre, és amely mindenekelőtt a piaci szerepvállalás és érdek-érvényesítési keretként kíván működni.

Ezek az integráló jellegű szervezeti formák lehetőséget kínálnak az érdekképviselet összehangolására, közös cselekvési programok kidolgozására, nem utolsósorban olyan szakmai kapcsolatok kialakítására (jellemző példa erre a Romániai Erdőgazdák és Gazdálkodók Szövetségével (AAP) [11], illetve a Magyar Erdőgazdák és Gazdálkodók Szövetségével (MEGOSZ) kialakított szakmai kapcsolat), amelyek az érdekérvényesítés erősítését, az ágazati innováció térségbe irányuló transzferét szolgálhatják. A szakmai kapcsolatok tekintetében a tudományos szervezetekhez való kapcsolódás tekinthető fontos lépésnek, erre az Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság (EMT) Erdészeti Szakosztálya kínál keretet. Fontos szakmai feladatot lát el évente megrendezett Székelyföldi Erdészetalálkozó, az Országos Erdészeti Egyesület és Magyar Erdőgazdák és Gazdálkodók Szövetségével (MEGOSZ) rendezvényein való szakmai részvétel

Összegzés és továbblépés

a.

Ha számba vesszük az elmúlt három évtized történéseit, akkor azt mondhatjuk, hogy a székelyföldi erdőgazdálkodás terén sok minden történt, és az elért eredményeink jó alapot kínálnak a továbblépéshez. Csupán felsorolás formájában jelezzük a legfontosabbakat:

- Kialakult a térségben a magán és a közösségi vagyonszerkezet
- Megszerveződtek és működőképesek azok a szervezeti-gazdálkodási egységek, amelyek a közösségi erdőtulajdonokat kezelik. Nem kevés közbirtokosság esetében egészen rendkívüli eredmények is vannak.
- Kialakult és működik a magánerdészeti struktúra
- Létrejöttek a szerveződés területi formái, az uniók. Ezek egyes esetben tényleges együttműködési keretként működnek, más esetekben információs-konzultációs keretként.
- Létrejött egy székelyföldi, regionális léptékű szervezeti forma, az APAPET.
- Megalakulóban van 59 közbirtokosság részvételével egy olyan gazdasági szervezet (részvénytársaság) amely az erdővagyonnal való gazdálkodást teljesen új szintre tudja majd helyezni.
- Megállapodás született 15 magánerdészet és 13 unió közt olyan erdélyi léptékű konzultációs-egyeztetési fórum létrehozásáról és működtetéséről, amely a szakmai-közéleti lobbinak valós háttereként működhet.

Sok próbálkozás, rábeszélés, szervezés előzte meg a mai helyzetet, amíg kialakulhattak az együttműködés, az egyeztetés szervezeti keretei. Ma már az erdőtulajdonosok és erdőgazdálkodók szereplői köréből egyre többen fölismerik, hogy vannak egyéni dolgaink és vannak közösségi dolgaink, és mindkettőre időt, energiát, figyelmet, munkát kell fordítani. Meglepőnek tűnhet, de az egyéni és közösségi érdekek és tennivalók összehangolására a legjobb példát éppen a közbirtokossági modell szolgáltatja. Hogyan működne az erdőgazdálkodás egy olyan településen, ahol minden tulajdonos a maga néhány hektáros parcellájával foglalkozna, egyéni módon végezne mindent? Minden bizonyosan nagyon költséges lenne,

a munka szakmaisága sem lehetne magas színvonalú, a fenntarthatóság kérdéses lenne, az érdekérvényesítés, a lobbizás esélye pedig egyértelműen nulla lenne. Nem véletlenül alkották meg elődjünk a közösségi gazdálkodás szerkezetét, amelynek lényege az, hogy fenntartható, ugyanakkor az egyéni és a közösségi érdeket egyaránt szolgálni képes. Ezt a modellt tudjuk magasabb szinten működtetni, ha ki tudjuk alakítani a közbirtokosságok rendszerét/hálózatát. Ahogyan az egyéni gazdálkodásnál hatékonyabb és fenntarthatóbb helyi léptékben a jól megszervezett közösségi gazdálkodási forma (a közösségi felügyelet alatt működő közbirtokosság), úgy a közösségi felügyelet alatt működő nagyobb közösségi rendszer hatékonyabb, fenntarthatóbb és erősebb lehet, mint az egyedi közbirtokosság.

b.

Mindannyian tudjuk és tapasztaljuk, hogy a romániai országos erdőgazdálkodás rendszere – beleértve a szakpolitikát, a jogi-adminisztratív szabályozást, az intézményi szerkezetet, a döntéshozást és az ágazat gyakorlati menedzsmentjét egyaránt – mindmáig erőteljesen centralizált. Miközben az ország erdővagyonára táji-földrajzi, biológiai és klimatikus adottságok mentén korántsem egynemű, sőt, nagyon és tagolt, sokféle. Ez a sokféleség már önmagában is decentralizált tervezést és menedzselési gyakorlatot igényelne. De tagolt az országos erdővagyon a tulajdonosi szerkezet szerint is, nem is akármilyen mértékben, hiszen a teljes erdővagyon fele van állami tulajdonban/kezelésben, a nem állami tulajdonban lévő erdővagyon többféle, és tagolt tulajdonosi szerkezet nyomán a gazdálkodás gyakorlata, a gazdasági-társadalmi haszonulás módja is többféle. De van egy, a felsoroltaknál talán fontosabb érv is, amely a központosítás fokozatos leépítése mellett szólhat. Ez pedig a klimatikus változásból adódik, amely az erdővagyonnal való gazdálkodást – ideértve a tervezéstől a mindennapi gyakorlati feladatokig mindent – rendkívüli mértékben differenciálja. A táji, földrajzi, biológiai szempontból sokféle erdőtípus másként és másként reagál a klimatikus változásokra, a klimatikus változások másodlagos következményei is térségenként, erdőtípusonként többfélék.

A decentralizáció és szubszidiaritás (a döntések és a cselekvési jogok leosztása) ma már nem csupán divatos elvek, hanem szükségszerűség, a továbblépés kötelező feltétele. Minden eredmény amit eddig elértünk – kezdve a magán és közösségi erdővagyonok visszaszolgáltatásától a közbirtokosságok működtetésén át az együttműködési formák kialakításáig – kimondva vagy kimondatlanul, tudato-

san vagy ösztönösen a decentralizációt szolgálta, erősítette. Ma még távol vagyunk a decentralizáció kívánatos és szükséges szintjétől, a centralizált tervezési, döntéshozási szerkezet sok tekintetben megköti azok kezét, akik az erdőgazdálkodás nem állami szegmensében dolgoznak. Ez ma a kiinduló helyzet, ezt az állapotot kell kiindulópontnak tekintenünk, ha tovább akarunk lépni. Érvelni kell amellett, hogy a túlzott centralizáció nem csupán azért hátrányos, mert indokolatlanul megköti az erdőtulajdonosok és erdőgazdálkodók kezét, hanem azért is, mert ez a központosítás az országos erdővagyon egészére nézve is hátrányos. Arra nyilván aligha számíthatunk, hogy az erdőpolitika és erdőgazdálkodás szemlélete, normarendszere és gyakorlata egyik napról a másikra átalakul. De van néhány olyan előrelépési lehetőség, amelyekre – úgy gondolom – megérett az idő. Ilyen lehetőség az érdekek és elképzelések egyeztetésén alapuló közös fellépés és lobbimunka, amelynek mára már kialakultak a szervezeti keretei, illetve az a kérdéskör is, hogy melyek lehetnek a centralizált rendszer fokozatos lebontásának az első, számunkra fontos lépései. A lobbimunkát persze meg kell alapozni, szükség van szakmai előkészítő munkára (érvekre, adatokra), az adminisztratív ügykezelésben és a szabályalkotásban jártas szakemberek közreműködésére. Segíthet az is, ha ismerjük más országok szakpolitikáját és gyakorlatát, mert az erdőgazdálkodás nemzetközi léptékben nem a centralizációt támogatja.

c.

A tennivalók első és nagyon fontos csoportját azok lépések alkotják, amelyekkel a decentralizációs folyamatot előbbre lehet vinni. Tekintettel arra, hogy a centralizált intézmények, az ahhoz kapcsolódó mentalitás, nem utolsó sorban pedig az ehhez kapcsolódó érdekek erősek (a feladatunkat nehezíti, hogy nem csupán az erdőgazdálkodás terén van ez így), esély csak az összehangolt, szakmailag átgondolt közös fellépésben van. Föl kell tennünk magunknak, mindannyiunknak, akik a magán és közösségi erdőgazdálkodás decentralizációban érdekeltek vagyunk, hogy képesek vagyunk-e megtervezni, elindítani és működtetni olyan szakmai-politikai lobbifolyamatot, amelynek súlya, befolyása (eredménye) lesz? A kérdés korántsem szónoki. Aligha jelenthet megoldást az, ha felkérünk valakit, valakiket a képviselőre, a lobbifeladatok ellátására. Adatok, igények, érvek összesítésére is szükség van, ezek feldolgozására, formába öntésére, igényeink és érdekeink egyeztetésére, prioritások fölállítására, érvekkel és tényekkel alátámasztott dokumentumok gyártására, nem utolsó sorban szakmai és hivatali kapcsolatokra.

Tennivalónk sok van, aminek minden bizonnyal prioritást kell adni:

- Felkészülés a szabályalkotásban és a törvényhozásban való szerepvállalásra. A kisebbségi társadalom reflexe az, hogy akadályozza meg a kisebbségi közösség számára hátrányos törvényalkotást, vagy legalábbis mérsékelje a várható hátrányokat. Az erdőgazdálkodás terén ennél többre kell törekedni, a szükséges változtatások ösztönzése vagy kezdeményezése a tét. A többségi-állami erdőgazdálkodással közös érdekek (főleg szakmai) megtalálása és összhangba hozása az eredményesebb lobbierkékezésben.
- A szakpolitikai befolyásolás célja olyan folyamatok ösztönzése, amelyek ma még hiányoznak, de amelyek az erdőgazdálkodás hosszútávú érdekeit szolgálják. Ilyen a felnőttképzés országos rendszerének kialakítása, amely átfogja mindazok körét, akik erdőgazdálkodás szervezeti, menedzselési, gazdálkodási és egyéb feladataival foglalkoznak.
- A duális képzésben való aktív szerepvállalás kereteinek és gyakorlatának kialakítása azt a célt szolgálhatja, hogy a szakember utánpótlásban tevékeny szerepet vállaljunk.
- Az erdészeti erdei iskola hálózat kialakítása a jövőről, a fiatal generáció neveléséről szól. Kezdeményeznünk, támogatnunk kell az ezt a tevékenységet támogató-szabályozó jogszabályi keretek kialakítását.
- Szakmai feladatunk a térségi erdőgazdálkodás versenyképességét szolgáló szakmai-technológiai innováció minden formájának ösztönzése és támogatása, a térségbe irányuló tudástranszfer menedzselése.

Nem utolsó sorban föl kell tennünk a magunk számára azt a kérdést is, hogy milyen cselekvési, kezdeményezési lehetőségeink vannak mindaddig, amíg a valós decentralizáció országos keretei kialakulnak? Milyen területeken, milyen módon léphetünk előre saját tudásunkra, szervezeti kereteinkre, erőforrásainkra támaszkodva?

d.

Az erdőtulajdonosok nem „akármilyen” szereplők! Köztudott, hogy jelentős gazdasági súlyt képviselnek. Társadalmi szerepük azonban ennél jóval több és nagyobb! Kiemelt fontosságú természeti értéket is gondoznak, szerepük van a foglalkoztatásban, a környezetvédelemben, a vízgazdálkodásban, a fafeldolgozó

ipar bázisát jelentik, szerepük van a természetjárás és a turizmus alakulásában, nem utolsó sorban pedig a **közösségi erdőgazdálkodás** működtetése révén olyan alapvető térségi társadalmi modellt működtetnek, amely egyike a térség legrégebb és legfontosabb társadalmi hagyományainak, és amely a globalizáció világában érték-ként újra előtérbe került. A közvéleményben szintjén – sőt, a médiában is – ma még gyakran találkozunk olyan értelmezésekkel, amelyek a közbirtokosságokat (és általában a közösségi erdőgazdálkodást) csupán az erdővagyon gazdasági súlyára és gazdasági szerepére korlátozzák. Ez a szemlélet leegyszerűsítő, félremagyarázó. Nem veszi tudomásul az erdővagyon igazi értékét és társadalmi szerepét, nem látja be a közbirtokosságok összetett társadalmi szerepének súlyát, fontosságát sem. Minden bizonnyal nekünk is tennünk kell azért, hogy ez a közvélekedés megváltozzon.

Jegyzetek

Hatályos törvények:

- [1] A földalapról szóló 18/1991. számú Törvény (fondului funciar nr. 18/1991)
- [2] A mezőgazdasági társaságokról szóló 36/1991 számú Törvény (Legea nr. 36/1991 privind societățile agricole și alte forme de asociere în agricultură)
- [3] A mezőgazdasági földterületek és erdőterületek feletti tulajdonjog helyreállításáról szóló 1/2000 számú Törvény (Legea nr. 1/2000 pentru reconstituirea dreptului de proprietate asupra terenurilor agricole și celor forestiere)
- [4] A 46/2008 számú, Erdészeti Törvénykönyv (Legea 46/2008, Codul silvic)
- [5] A kereskedelmi társaságokra vonatkozó 31/1990 számú Törvény (Legea nr. 31/1990 privind societățile)
- [6] A civil szervezetek működésére vonatkozó 26/2000-es Kormányrendeletet (Ordonanța nr. 26/2000 cu privire la asociații și fundații)

Intézmények, hatóságok:

- [7] Igazságügyminisztérium (Ministerul Justiției Registrul special al Judecătoriei)
- [8] Igazságügyminisztérium (Ministerul Justiției - Registrul Național ONG)

- [9] Igazságügyminisztérium (Ministerul Justiției – Portalul instanțelor de judecată)
- [10] Pénzügyminisztérium (Ministerul Finanțelor - Informații despre instituții publice, agenții economici)

Civil szervezetek

- [11] Erdőgazdák Országos Egyesülete – Asociația Administratorilor de Păduri din România.

Szakirodalom

Abrudan, I.V., Ioras, F., Marinescu, V., Ioenscu, O., Horodnic, S.A., Sestras, R., 2009.

Developments in the Romanian forestry and its linkages with other sectors. *Notulae Botanicae Horti Agrobotanici Cluj-Napoca*, 37(2), pp.14-21.

Balaton Petra 2006

A székely akció története, 1902-1914. Állami szerepvállalás Székelyföld felzárkóztatására. Debreceni Egyetem, PhD értekezés.

Bárth János 2010

Székely közbirtokosságok a 20. század első felében. *Acta Acad. Agriensis, Sectio Historiae XXXVIII* (2010) 51–63

Bedő Albert 1874

A székelyföldi erdők ügyében. *Erdészeti Lapok* 1874, 345-349.

Biró Albin 2017

Szemelvények a Csíki Magánjavak történetéből. In: Biró Z.Z. (szerk.) *Csíki Magánjavak. Hagyomány és küldetés*. Státus Kiadó, Csíkszereda, 19-127.

Bors Réka 2003

A közbirtokosságok szerepe és fejlesztésük lehetőségei Székelyföldön. *GAZDÁLKODÁS*, XLVII. évfolyam 3. sz. 41–93

Antal Imre 1979

Kísérletek a székelyföldi közbirtokosságok megreformálására. *Korunk* 1979/6, 488–492

Csiby Andor 1939

A székely közbitokossági vagyonok eredete, történelmi és jogi fejlődése [...]. Gheorgheni, 1939.

Fodor Pál 1938

A székely közbirtokosság néhány időszerű kérdése. *Hitel*, 1938. 2. sz., 126–134.

Garda Dezső 2002

A székely közbirtokosság I–II. Csíkszereda, Státus Kiadó

Imreh István 1944

A székely közbirtokosságaink kialakulása. Székelység. Székelyudvarhely, 1944. május.

Imreh István 1973

A rendtartó székely falu. Bukarest, Kriterion Kiadó

Kádár Zsombor 1993

Székelyföldi erdészet- és faipartörténeti jegyzetek. *Erdészettörténeti Közlemények XI.*

Kádár Zsombor 1994

A Székelyföld erdészettörténete. *Erdészettörténeti Közlemények XIV.*

Nichiforel L. Et al 2019.

Viziune și principii de dezvoltare a politicii forestiere din România 2020–2030

Bucovina Forestieră 19(2): 173-181, 2019 DOI: 10.4316/bf.2019.022

Nichiforel, L. Et al 2018

How private are Europe's private forests? A comparative property rights analysis. *Land Use Policy*, 76, pp.535-552. ONU (Organizatia Națiunilor Unite). 2015. Agenda 2

Oláh Sándor 2004

Modernizációs törekvések a Székelyföldön, 1940–1944. In *A nemzet a társadalomban*. Szerk.: Fedinec Csilla. Budapest, 2004, 133–150.

Oroszi Sándor 1995

Emlékezés a székely közösségek erdőire. *Erdészettörténeti Közlemények XVII.*

Pethő Gyula 1903

Az erdő- és faipar az erdélyi részekben és a Székelykérdés. Budapest, 1903.

Hivatkozott internetes források:

<https://academiaromana.ro/acadDeclaratii/d0509-AR-StareaPadurilor.pdf>

<https://regasesteromania.ro/wp-content/uploads/2018/10/viziunea-federatiei-coalitia-natura-2000.pdf>

<https://www.greenpeace.org/romania/ro/campanii/paduri/publicatii/viziune-Greenpeace-pentru-padurile-romaniei/>

http://www.wwf.ro/resurse/comunicate_de_presa/?uNewsID=323271

<https://foresteurope.org/state-europes-forests-2015-report/>

<http://roifn.ro/site/rezultate-ifn-2/>